

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ΄ ο Μεγαλοπρεπής (1834-1912)

Αφιέρωμα Επετειακής Μνημοσύνης για τα Εκατόν Πέντε Έτη από της Εκδημίας Αυτού (1912-2017)

Ο αοίδιμος και μακαριστός Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ΄, ο οποίος δικαίως έχει καταγραφεί στις δέλτους της Εκκλησιαστικής Ιστορίας ως «Μεγαλοπρεπής», «Μεγαλόπνοος» και «Μεγαλουργός», ανήλθε δύο φορές (1878-1884, 1901-1912) στον Αποστολικό, Πατριαρχικό και Οικουμενικό Θρόνο της καθαγιασμένης, μαρτυρικής και σταυραναστασίμου Μητρός Αγίας Μεγάλης του Χριστού Κωνσταντινουπόλιτιδος Εκκλησίας.

Έχουν γραφεί πολλά για το τιτάνιο και πρωτοποριακά ρηξικέλευθο, καινοτόμο, ανατρεπτικό, εθναρχικά μεγαλόπνοο και διαχρονικό έργο του μεγαλουργού Πατριάρχου Ιωακείμ Γ΄ υπέρ της Ορθοδόξου Εκκλησίας, του πανσέπτου και τηλαυγούς Οικουμενικού Πατριαρχείου και του ευσεβούς, φιλοθέου και φιλοχρίστου Γένους μας.

Στο παρόν άρθρο αναδημοσιεύουμε ένα απόσπασμα από το ιστορικό πόνημα του αιμνήστου ομογενούς Κωνσταντίνου Σπανούδη, ο οποίος έγραψε τα της πολυκυμάντου και σχεδόν θρυλικής βιοτής του Πατριάρχου Ιωακείμ Γ΄, και το δημοσίευσε κατά το έτος 1902 στην Κωνσταντινούπολη υπό τον τίτλο: *«Ιστορικά σελίδες Ιωακείμ Γ΄»*.

Στο Η΄ και τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου ο Κωνσταντίνος Σπανούδης «αδραΐς γραμμαΐς» σκιαγραφεί τον άνθρωπο –Πατριάρχη Ιωακείμ Γ΄. Το απόσπασμα τούτο, δημοσιεύουμε στο παρόν άρθρο μας και σε γλώσσα καθομιλουμένη για να είναι κατανοητό από όλους.

Γράφει λοιπόν ο Κωνσταντίνος Σπανούδης για τον μέχρι λατρείας αγαπηθέντα υπό του λαού, αοίδιμο Πατριάρχη Ιωακείμ Γ΄: *«παμψηφεί και πανηγυρικός και στις δύο πατριαρχικές εκλογές ανήλθε στον Οικουμενικό Θρόνο Ιωακείμ ο Γ΄ λόγω της υπεροχικής καθ' όλα αξίας του, μια από τις επιφανέστερες προσωπικότητες της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας. Ως ύπατος αρχηγός της Εκκλησίας ταύτης, ως αρχιερέυς, ως απλός κληρικός, ως άτομο εν τέλει και μέλος κοινωνικό μπορεί να διεκδικήσει μίαν των προνομιούχων εκείνων θέσεων, οι οποίες επιφυλάσσονται στην ιστορία σε εκείνους που διαγράφουν και καθορίζουν εποχή. Και ακόμη περισσότερο καθόσον παρά την κρατούσα σ' εμάς έξι να ανομολογούμε και να αναγνωρίζουμε την αξία ενός εκάστου μόνον πέραν του τάφου, κανείς δεν θα αρνηθεί με πόσο μεγάλα και έζοχα προτερήματα παρουσιάζεται η επιφανής αυτή προσωπικότητα και πόσο ανάγλυφη, όσο ακόμη ζούσε, κατέλαβε θέση...*

Το κατ' εξοχήν χαρακτηριστικό βλέμμα του, στο οποίο, ως εν μικρογραφία, αποτυπύεται όλη η μεγάλη και υπέροχη ιδιοφυΐα του... ούτε από το σώμα, ούτε από τις κινήσεις, ούτε από άλλα ανάλογα μπορεί κάποιος να μορφώσει την πρώτη εκτίμηση. Το βλέμμα και μόνον τούτο είναι που διεκδικεί πέραν από οτιδήποτε άλλο την προτεραιότητα. Εξ όλων τούτων των εξωτερικών

εκδηλώσεων προβάλλει αμέσως η μεγάλη αυτού επιβλητικότητα διά της οποίας αναδεικνύεται αληθώς μεγαλοπρεπής και ηγεμονικός πατριάρχης...

Αγνοεί τι είναι κόπωση. Η αντοχή του καθ' όλα την οποία επιδεικνύει, παρίσταται εξαιρετική, καταπλήσσοσα και τους μάλλον σκληραγωγημένους και τους από συνήθεια και βίο προς μεγάλες ταλαιπωρίες του σώματος εξοικειωμένους...

Αληθής και κατά την κύρια της λέξεως εκδοχή ποιητής, αγαπά υπερμέτρως την φύση και τον φυσικό βίο. Όλες οι καλλονές αυτής έχουν στο πρόσωπό του τον ειλικρινή και ευγνώμονα λάτρη τους. Ο ουρανός, η θάλασσα, οι πεδιάδες, τα βουνά διεγείρουν και εξαίρουν την καλλιτεχνική του ψυχή και τις μεγάλες επί της φύσεως σκέψεις του. Γι' αυτό προτιμά και αρέσκεται με την διαμονή του στην ύπαιθρο και με τους μακρούς ανά την ξηρά και την θάλασσα περιπάτους. Υπό την άποψη αυτή η διαμονή του εν Αγίω Όρει υπήρξε ανεκτίμητο γι' αυτόν αγαθό.

Προς τα άνθη τρέφει ιδιάζουσαν αγάπην και τούτο ερμηνεύει την εξαιρετική φιλοκαλία η οποία διακρίνει τον Πατριάρχη. Μόνος του τα περιποιούνταν στον Μυλοπόταμο και μόνος του έκοπτε και εστόλιζε δι' αυτών, πάντοτε σχεδόν, την τράπεζα και την αίθουσά του... Εξ άλλου όμως μισεί τις βαρείες τεχνητές οσμές, τις μοσχομυρισμάδες, όπως τις αποκαλεί, και κατακρίνει εκείνους που κάνουν χρήση αυτών... Αλλά και ασθενών δεν αποβάλλει καθόλου το θάρρος του. Προσκαλεί τον ιατρό και αφού λεπτομερώς εκθέσει τα της ασθενείας σ' αυτόν ακούει την γνώμη του και συζητεί μαζί του. Τα επίλοιπα εναθέτει στον Θεό... Κατά τις στιγμές της ασθενείας του ευρίσκει μεγάλη ανακούφιση στην αναστροφή των ολίγων συμπαθών φίλων...

Ο μοναχός και Πατριάρχης περιθάλλει ακόμη τις ωραίες οικογενειακές και πατροπαράδοτες έξεις και πόση τέρψη ανευρίσκει σ' αυτές. Ουδέποτε καταλύει τις νησιτίσιμες ημέρες και κρατεί μετ' ασυνήθους αυστηρότητος και τις ελάχιστες σχετικές διατάξεις.

Ιωακείμ ο Γ' δεν παρεκάθησε σε Πανεπιστήμια και Θεολογικές Σχολές, ούτε φέρει μεγαλόσχημα διπλώματα. Εν τούτοις η γόνιμη διάνοιά του από τις περιοδικές πλην αληθείς σπουδές του, εμόρφωσε τελείως αυτόν και κατέστησε ικανό όχι μόνον να αντιπαραταχθεί, αλλά και να υπερβάλει εκείνους, οι οποίοι μακρά έτη συχνάζοντες σε Πανεπιστήμια και Θεολογικές Σχολές στην Ευρώπη, απεδείχθησαν ανικανώτατοι εξ ίσου στα γενιά, όσο και στα καθαρώς εκκλησιαστικά ζητήματα. Άλλως δε Ιωακείμ ο Γ', εκτός της άλλης πλουσίας εγκυκλοπαιδικής μορφώσεως και της γλωσσομαθείας, κατέχει και καλόν εφόδιον θεολογικών γνώσεων εκ του οποίου η κριτική και υψηλόφρων διάνοιά του εξευρίσκει αμέσως τον καθορισμό και των μάλλον περιπλόκων θεωριών.

Ακριβώς δε η πραγματική αντίληψη της μορφώσεως εξαφάνισε από τον ίδιο κάθε ξηρά σχολαστικότητα και μεσαιωνική τυπικότητα. Γράφει και ομιλεί προσέχοντας περισσότερο την ιδέα παρά την ανούσια και κενολόγο καλλιπέπια της φράσεως. Τα τετορνευμένα και τα πάρισα σχήματα είναι καθ' ολοκληρίαν άγνωστα σ' αυτόν διότι επ' ουδενί λόγω δεν εννοεί να υποτάξει την έννοια στην μορφή και το σχήμα. Δι' αυτό και ομιλεί γλώσσα περισσότερο απλή, ουδέ διστάζει να μεταχειρισθεί προς εντονότερο χαρακτηρισμό της ιδέας λέξεις δημώδεις και περίεργες... Η τέτοιου είδους μάλιστα διάθεσή του μαρτυρείται και εκ της φυσικότητος με την οποία εξ ίσου ομιλεί περί πάντων. Σεμνοτυφία και άκαιρες επιφυλάξεις διεγράφησαν ή μάλλον δεν υπήρξαν ποτέ στο τυπικό των αναστροφών του...

Αγαπά τον πλησίον του ως εαυτόν και εκ τούτου αντλεί όλη την μεγάλη ανακούφιση και δύναμή του. Είτε υλικώς, είτε ηθικώς θα εξεύρει πάντοτε το μέσο να βοηθήσει τον πάσχοντα και τον ζητούντα παρ' αυτού βοήθεια. Πτωχός αυτός κατορθώνει να έχει πλουσία συνεχώς την ελεημοσύνη και την αντίληψη για τους άλλους. Τα χρήματα όσα τυχόν ευρίσκονται στα χέρια του, διαθέτει αμέσως, αποβλέποντας σ' αυτά ως χρήσιμο μέσο και όχι ως τελικό σκοπό. Ενθουσιάζεται δε κατ' εξοχήν, όταν η βοήθειά του αυτή χορηγείται χάριν γενικότερου σκοπού και όχι για πρόσκαιρη ή στιγμιαία ανακούφιση. Ένεκα τούτου επέδειξε ανέκαθεν μεγάλη στοργή προς τους επιζητούντες την μόρφωση και την σπονδή και κατόρθωσε πάντοτε συνιστώντας, προτρέποντας, εκλιπαρώντας όσους ενόμιζε καταλλήλους να επιτύχει ό,τι η ανέχειά του δεν επέτρεπε στον ίδιο.

Η αφιλοχρηματία του αυτή είναι ομολογουμένως από τα σημαντικότερα και σπανιότερα δυστυχώς για την σημερινή εποχή γνωρίσματά του. Κατά τα διάφορα στάδια του βίου του ποικίλα ποσά παρήλθαν από τα χέρια του. Ουδέποτε εντούτοις κατόρθωσε, όπως τόσοι άλλοι, να έχει κάποιο περίσσευμα, πολύ δε ολιγότερο κάποια περιουσία. Πολλά χρήματα ιδίως είχε στη διάθεσή του κατά την Πατριαρχία και όμως ποτέ δεν εσκέφθη να κάμει ό,τι μετά τόσης στοργής άλλοι συνηθίζουν. Για την μεγάλη του όμως αυτή και πολύτιμη για Κυβερνήτη αρετή είχε πάντοτε πρόχειρες τις συνδρομές των ομογενών, οι οποίοι ουδέποτε εφρόντισαν να μάθουν με ποιο τρόπο διετίθεντο αυτές. Τόσο μεγάλη ήταν και είναι η πεποίθησή τους στην αφιλοχρηματία του χρηστού και ενάρετου κληρικού... Και φαίνεται ή μάλλον είναι βέβαιο ότι θα αποθάνει πτωχός.

Ανεξίκακος όσο είναι δυνατόν να φαντασθεί κάποιος. Η κατά τον ενρθονιστήριο λόγο αποστροφή «ασπάζομαι και τους φιλούντας με και του μη φιλούντας με» είναι η κατ' εξοχήν αρχή διά της οποίας ρυθμίζει τον βίον του. Λυπείται για τις συκοφαντίες και πάσχει. Αλλ' ουδέποτε μισεί κάποιον μολονότι το κατ' αυτού εξακοντισθέντα βέλη ήταν πολλάκις οδυνηρότατα. Στους κοινούς των ανθρώπων αυτό φαίνεται παράδοξο και ελαττωματικό, αλλά για τον χριστιανικό Πατριάρχη, ο οποίος ανεύρε όλη την ευκαιρία να ενασκήσει την αρετή του αυτή με την επάνοδό του στον θρόνο, αυτό αποτελεί ουσιώδες γνώρισμα παντός οπαδού του Χριστού...

Είναι πατρικώτατος στις προτροπές του προσπαθώντας διά παντός τρόπου να επιτύχει κάποιο καλό αποτέλεσμα. Δεν παραφέρεται συζητώντας ασμένως αποδεχόμενος τις ορθές των άλλων γνώμες. Αποστρέφεται όμως τις κενολογίες, τις πομπώδεις ομιλίες και τις στρεψολογίες...

Ως κληρικός και Πατριάρχης ανεύρε το κατ' εξοχήν στάδιο της ιδιοφυίας του. Εν πρώτοις είναι άνθρωπος ευσεβέστατος και τούτο όχι λόγω συνθηκών ή περιστάσεων οι οποίες απορρέουν εκ της θέσεώς του, αλλά από πραγματική και βαθεία πεποίθηση και συναίσθηση. Είναι κυριολεκτικώς χριστιανός, ο οποίος πιστεύει και ομολογεί. Προσευχόμενος πράττει τούτο από κάποια εσωτερική ανάγκη και όχι από τυπικό καθήκον γι' αυτό και αρέσκεται να μελετά τα θεία και να διατρίβει περί τα ιερά. Όταν αναγινώσκει τις ευχές συγκινείται και ταυτοχρόνως πάσχει κατά την μεταβολή των αχράντων μυστηρίων φθάνοντας πολλάκις μέχρι ροών δακρύων.

Ακολουθως διακρίνεται για την χρηστότητα και την εγκράτεια του βίου του. Είναι παραδειγματική η αυστηρότητα των ηθών του και παρέχει την γνησιότερα όψη των ασκητικών εκείνων παραδόσεων των πρώτων αιώνων.

Και ακόμη περισσότερο η αξία αυτή είναι μεγαλύτερα καθόσον γενόμενος Πατριάρχης μπόρεσε να συγκρατήσει υψηλά το γόητρο του αξιώματος, πράγμα δυστυχώς όχι πολύ κοινό στους προϊσταμένους του κλήρου... Η εγκράτειά του αυτή και ο άλλος αληθής μοναχικός βίος του στο Άγιον Όρος, τον ανέδειξαν τέλειο πρότυπο μεγάλου αναχωρητού. Ολίγοι ίσως θα γνωρίζουν ότι ο Πατριάρχης Ιωακείμ μονάζοντας στον Μυλοπόταμο επορεύετο από καιρού εις καιρόν προς την έρημο για να βρεθεί πλησίον του εναρέτου πνευματικού παπά Γρηγορίου. Επί τριώρον βαδίζων μέσω αποκρήμνου και δυσβάτου οδού προσερχόταν προς αυτόν για να εξομολογηθεί και αποδείξει συγχρόνως ότι καιτοι ανώτατος αρχηγός της θρησκείας, θεωρούσε την εξομολόγηση αυτή όχι τυπική και προς το θεαθήναι, τουναντίον είχε όλα τα στοιχεία του ιερού καθήκοντος... όλα αυτά όμως χωρίς ποτέ να λησμονεί την ατομική και την του αξιώματος αξιοπρέπεια. «Ασκητής εν τω κόσμω και κοινωνικός εν τη μονώσει».

Το όνειρόν του είναι η ανύψωση της Εκκλησίας, του κλήρου και του Ορθοδόξου πληρώματος και παντί σθένει εργάσθηκε αφότου ανεμίχθη στα εκκλησιαστικά πράγματα. Ανάγλυφη κατά τούτο θα παραμείνει και η εν Βάρνη και Θεσσαλονίκη ποιμαντορία του και η πρώτη Πατριαρχεία, ακόμη δε και αυτή η φαινομενικώς άεργος, εν τω Αγίω Όρει διαμονή του. Έχοντας έκτακτη διοικητική ικανότητα γνωρίζει πάντοτε να δημιουργεί στάδια καρποφόρου ενεργείας, συνάμα δε να εξευρίσκει τα κατάλληλα για τα γενναία έργα πρόσωπα. Εν ανάγκη παρασκευάζει αυτά μη αποθαρρυνόμενος ούτε από τις παρομαρτούσες ελλείψεις ούτε από τις άλλες δυσχέρειες. Ποτέ δεν έχασε το θάρρος του, πάντοτε δε κατόρθωσε να εξεύρει την ποθητή λύση και για την δυσκολότερη περίπτωση.

Για τα μεγάλα αυτού έργα ευρίσκει μεγίστη και πολύτιμη δύναμη στ ον ενθουσιασμό υπό του οποίου διαπνέεται. Το ελατήριο τούτο των μεγάλων πράξεων ενυπάρχει σ' αυτόν λίαν ισχυρό. Τέτοια γενναία ορμή, τέτοιο εύελπι έργο αναρριπίζει αμέσως την ιερά αυτή φλόγα και δημιουργεί στιγμιαίως στο πρόσωπό του τον θερμότετο υπέρμαχο και προασπιστή...

Την Εκκλησία αληθώς θεωρεί στρατευομένη. Απαιτεί πολλά από τον κλήρο και ιδίως από τους Αρχιερείς. Πολλές φορές εξεφράσθη πικρώς κατ' αυτών και συχνάκις ήλεγξε τις παρανομίες τους στον επίσημο και ιδιωτικό βίο τους αδιαφορώντας για την μετάσταση αυτών στο αντίπαλο κόμμα (εννοεί την αντιϊωακειμική παράταξη). Εκτιμά όμως και πολλούς εκ τούτων, έστω και άνευ διπλώματος και περγαμηνών, κάποιους μάλιστα αντικειμένους σ' αυτόν και αντιφρονούντες υπεδείκνυε ως καταλληλοτάτους για τον Οικουμενικό Θρόνο.

Το μεγαλείο δε της Εκκλησίας επιζητεί ακόμη και σ' αυτές τις τελετές. Επανέφερε πατριαρχεύων όσο ήταν δυνατόν τις αρχαίες συνήθειες...

Και ως άτομο μεν πρόσκειται στο Γένος του, αλλά ως Πατριάρχης αγαπά όλους τους Ορθοδόξους. Ως χριστιανός αγαπά πάντας και συνιστά θερμώς την εν ομονοία και αγάπη συμβίωση με όλους καθώς και την κοινωνική προς όλους συνδιαλλαγή εν τω πνεύματι του ιδρυτού της Χριστιανικής θρησκείας...

Δεν αντιλαμβάνεται την Πατριαρχεία ως κατάλληλο μέσο για να δοξασθεί, ούτε για να ικανοποιήσει άλλες ταπεινές ορμές. Εννοεί αυτήν ως λαμπρόν στάδιον δράσεως και τίποτε περιπλέον. Άλλως δεν θα είχε την γενναιότητα να φανεί τόσο ριζοσπαστικός κατά την μετατροπή των βλαβερών του παρελθόντος συνηθειών, να πολεμήσει την σιμωνία, να ελέγξει τόσες

παρανομίες. Έχοντας δραστήριο και ειλικρινή χαρακτήρα ουδέποτε ανέχθηκε το ψεύδος και απηνώς επολέμησε τούτο. Ίσως εκ της πολλής και μεγάλης ειλικρινείας του στερείται εξιδιασμένης διπλωματικής τέχνης. Αλλά γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο είναι και αξιοπρεπώς υπερήφανος και ουδέποτε χαμαιζήλως συγκαταβαίνει και ούτε κολακευτικώς εκλιπαρεί...

Δεν εννοεί ποσώς τον κομματισμό στην αρχή. Ως Πατριάρχης ανήκει στην Εκκλησία και στο Έθνος του, μη ευνοών να γίνει όργανο ουδενός. Κυβερνά και διοικεί τα πράγματα ωρίμως αποφασίζοντας, χωρίς καθόλου να λάβει υπ' όψιν τις προσωπικές και χάριν ιδιοτελούς σκοπού εισηγήσεις που γίνονται προς τον ίδιο. Χάριν της νομιμότητας και του δικαίου γίνεται ανένδοτος και άνευ υπεκφυγών γνωρίζει κάλλιστα να υποτάσσει σε αυτό (το δίκαιο) όλα τα προσωπικά ζητήματα.

Η ειλικρινής αυτοβουλία του αυτή υπήρξε η μόνη και ουσιώδης αφορμή της κατ' αυτού προετών καταφοράς κάποιων μεγαλόσημων οι οποίοι στόχευσαν με κάθε τρόπο να διεκδικούν τιμαριωτικά επί των εθνικών συμφερόντων δικαιώματα. Πολέμιος της αναμίξεως των λαϊκών στα καθαρώς εκκλησιαστικά ζητήματα. Θέλει και επιζητεί, λίαν ορθώς, την λελογισμένη αμοτέρων των στοιχείων, κληρικών και λαϊκών συνεργασία, όπου αυτή απαιτείται. Απορρίπτει επίσης τα ασύντακτα μέτρα και τα άνευ βαθείας μελέτης νομοθετήματα.

Ιωακείμ ο Γ' πρόκειται υπεράνω πάσης μεροληψίας η επιφανεστέρα κατά την Ορθοδοξία προσωπικότητα... Παρά την σύγχρονη αυτή και ατελή ιστορική σκιαγραφία η κρίση του μέλλοντος βεβαίως θα παραθέσει την τελειωτική λέξη αυτής και θα αποκαλέσει πάντως Μέγαν τον Πατριάρχη, ο οποίος τέτοια χαρακτηριστική και καινότροπη διέγραψε εποχή.

Κωνσταντίνος Σπανούδης, Κωνσταντινούπολη 1902».